

УДК 72.012(045)

Л.Р.Гнатюк,
доцент ККТД, НАУ,
Г.П.Моїсєєв,
магістр НАУ

ОСОБЛИВОСТІ ДИЗАЙНУ СЕРЕДОВИЩА РЕКОЛЕКЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ

Анотація: в статті розглядаються особливості дизайну середовища реколекційних центрів, взаємозв'язків між його складовими частинами, організації їх структури на принципах синтезу функцій світського та духовного призначення.

Ключові слова: рекреація, реколекція, дизайн, середовище, функція.

Постановка проблеми Відновлення – це широке поняття яке стосується усіх сфер нашого життя: історії, економіки, екології, духовності і т. д. Особливо актуальним це поняття стало в умовах втрачених взаємозв'язків з сусідніми державами, занепадою національної самосвідомості, порушення духовного та екологічного порядку. Необхідне створення нової самостійної, самодостатньої структури яка б відновлювала втрачені взаємозв'язки і вирішувала сучасні проблеми. Діяльність людини змінює світ навколо, а накопичення антропогенних факторів зворотно впливає на людину. Таким чином створюється нова сфера, за Вернадським ноосфера. Для її нормалізації та стабілізації необхідне відновлення усіх складових (середовище–людина–природа). Наука про відновлення – рекреологія – (від лат. recreatio – відновлення; logos – вчення, наука) розглядає шляхи відновлення взаємозв'язків людина – людина, людина – природа, людина – середовище. А також способи збереження та відновлення екологічних ресурсів, історичної, культурної спадщини тощо.

Для задоволення потреб відновлення створюються спеціалізовані рекреаційні зони, центри, установи. Існує безліч видів рекреацій, і їх розмаїття прямо пропорційне кількості потреб, та способам їх задоволення.

Поняття рекреація включає розширене відтворення фізичних, розумових, інтелектуальних та емоційних сил людини, що може відбуватися через будь-яку гру, розважальні заходи чи фізичні вправи і на даний час є чи не найбільший сегментом індустрії дозвілля, що швидко розвивається. Рекреація досить часто пов'язана з потребою переміщення в людини просторі, зміни середовища перебування, з участю населення в активному відпочинку на відкритому повітрі, включає як цивілізований відпочинок, що забезпечується різними

видами профілактики захворювань в стаціонарних умовах, так і екскурсійно-туристичними заходами.

Згідно ієрархії цінностей А.Маслоу потреби людини діляться на п'ять рівнів починаючи від фізіологічних потреб і завершуючи духовними. Можна зробити висновок, що повноцінне відновлення необхідне людині на всіх рівнях.

Одним із мало розвинених видів рекреації є реколекція – (від лат. Recoligo – збирати до купи) – це вид духовних практик для відновлення душі за методом духовних вправ св. Ігнатія Лойоли. Відновленню підлягають не лише фізичний (тіло) та психічний (душа) стан людини, але, згідно до теософського вчення, людина є трихотомічна, і тому не варто забувати про - дух. Звідси витікає потреба людини у реколекції. Цей вид практик існує вже досить давно, однак досі вони частіше зустрічаються при парафіяльних церквах і ще не оформились в окремий вид рекреаційної діяльності. Подекуди вже зустрічаються реколекційні центри, однак їх функції та властивості ще чітко не окреслені. Виокремлення реколекційних центрів в окремий вид, доповнення його іншими рекреаційними можливостями, та узгодження із локальними потребами суспільства дозволить отримати, якісно новий ефект від рекреації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальність поставленого питання організації середовища реколекційного комплексу зумовлене браком відповідної літератури. Однак для вирішення поставлених проблем можна з використовувати джерела, опосередковано пов'язані з даним питанням, а саме дослідження монастирських, рекреаційних та навчальних комплексів.

Важливими для розуміння принципів та проблематики рекреації є роботи Николаєнко Д.В. [5] де він розглядає рекреаційні цикли, види рекреацій та їх значення. Ряд робіт: з естетики архітектурного простору, Бірюкової Є.Є. «Эстетика формы и содержание архитектурного пространства» [1], психології сприйняття простору та екології душі - Тітов О.Л. «Организация архитектурной среды и поведение человека» [4]. Для розробки українського колориту і структури важливими є дослідження Жовкви О.І. «Архітектура православних духовних навчальних закладів України» [3], Водотики О.Ю. «Архітектура православних храмів України» [2]. Також, варто враховувати сучасні дослідження з містобудування та екології.

Мета даної роботи: визначити особливості та основні засади дизайну середовища реколекційних центрів в Україні, та розробити пропозиції їх застосування в проектній практиці.

Основна частина:

Проблеми становлення реколекційних центрів постала після проголошення свободи віросповідання, що в свою чергу призвело до розвитку

релігійних громад різних конфесій. Подібні центри закордоном сприяють утвердженню та поширенню національного віросповідання, консолідації суспільства навколо таких духовних осередків, що ведуть просвітницьку та благочинну діяльність, позитивно впливаючи на суспільну мораль. Створення реколекційних центрів дозволить церкві, як інституції, активніше приймати участь у суспільному житті, допоможе визначитись з конфесійною приналежністю і задовольнить духовні потреби місцевої громади.

Окрім соціального ефекту реколекційні центри сприяють відновленню та розвитку історико-культурної частини ноосфери. Розробка та використання національного колориту при проектуванні центрів реколекції, розміщення його на базі історико-культурного, або природно-резерваційного комплексу, створить відповідну туристичну інфраструктуру.

Отже відновлення потребують суспільство (людина), екологія (природа), середовище (як результат взаємодії людини та природи). В основі рекреації цих складових лежить відновлення взаємозв'язків між ними – відновлення гармонії між елементами ноосфери а в релігійному значенні – відновлення гармонії з Богом. Реколекційний центр може задовольнити дані потреби за рахунок синтезу властивостей та структури об'єктів найбільш подібних за функцією (рис.1).

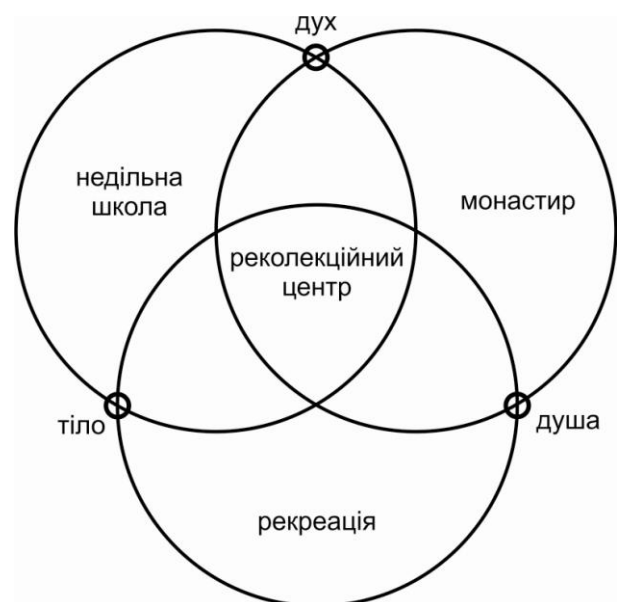

рис. 1 Схема формування функціональної структури реколекційного центру

Центр реколекції – суміщає властивості духовного навчального центру, монастирського комплексу та рекреаційного центру. *Рекреаційний центр* надає можливість для тілесного оздоровлення, відповідає дозвілево-розважальній функції, задовольняє потребу у природно-екологічній рекреації. *Духовний навчальний* центр – задовольняє інформативно-пізнавальну функцію створює базу для актуалізації та самореалізації людини, виконує суспільно-регулюючу функцію, відповідає потребі в історико-культурній рекреації. *Монастирський комплекс* створює базу для духовного росту, та саморегуляції людини.

Ці три центри можна умовно співвіднести із трьома складовими людини – тіло, душа, дух. Співвідношення цих складових реалізує принцип: людина – мірило всіх речей, і це веде до узагальнення потреб у рекреації.

Проблема синтезування цих трьох установ полягає в протистоянні їх спрямованості, потребі поєднання духовного та світського. Структура рекреаційного центру розкриваються від людських потреб до громадської функції, в той час як структура монастирського комплексу походить від духовної функції до людських потреб. В духовних навчальних центрах ці функції змішуються. Таким чином ми спостерігаємо діалектичний взаємозв'язок духовного та світського простору. Суть реколекційного центру формується на перетині цих просторів. Необхідно співставити та порівняти структурні елементи цих установ аби синтезувати функції та збалансувати їх значення відповідно до бази на якій формується реколекційний центр.

Існує ряд чинників які визначають майбутній об'ємно-просторове вирішення та функційне наповнення реколекційного центру. Серед них місце розташування центру, наявність певних ресурсів – бази на якій формуватиметься центр, орієнтація на певний віковий чи соціальний прошарок населення, вид рекреації та її терміни.

Передумовою для створення реколекційного центру є: наявність певної інфраструктури, природно-екологічної або історико-культурної спадщини, економічних чи суспільних ресурсів. Це чинники що впливають на потенціал реколекційного центру.

За розташуванням реколекційні центри можна поділити на міські, периферійні та заміські. Від розміщення залежить термін рекреації та її види.

Рекреація поділяється на пасивну та активну. Якщо пасивна рекреація не вимагає ніяких зусиль лише час, то активна передбачає певну діяльність, лікування спрямоване на відновлення душевних і тілесних ресурсів людини. Відповідно до виду відновлення різняться і терміни рекреації.

Розрізняють такі рекреаційні цикли: *добовий* – достатньо восьми годин здорового сну – не потребує особливих ресурсів та руху у просторі; *тижневий* – не потребує далеких поїздок, зазвичай пов'язаний із відвідинами навколишніх дозвіллево-відпочивальних зон; *квартальний* – супроводжується одноденними поїздками до спеціалізованих зон відпочинку; *річний* – передбачає довгострокове перебування в спеціалізованій рекреаційній зоні; *життєвий* – характеризується цілеспрямованою рекреаційною діяльністю [5].

Реколекційні центри із короткостроковим рекреаційним циклом варто розміщувати в межах міста – поближче до місця проживання, роботи відвідувачів, аби мінімально виривати людину із життєвого циклу. Коротко терміновий рекреаційний цикл також може характеризуватись підвищеною активністю рекреаційної діяльності, однак тільки при наявності ресурсів які важко забезпечити в умовах дефіциту відповідного простору у місті. При такому розміщенні реколекційний центр варто приєднувати до існуючого

історико-культурного комплексу, або влаштовувати при парафіяльних церквах з метою задоволення місцевих потреб у рекреації. Прямо пропорційно подовженню терміну рекреаційного циклу збільшується й віддаленість від міста. Перевагою периферійного та позаміського розміщення є зменшення антропогенних та шкідливих екологічних факторів, наявність великих територій, природно-кліматичної бази, ресурсів, що дозволяє забезпечити широкий спектр рекреаційних послуг, довгострокове перебування відвідувачів на території рекреаційного центру, що призводить до підвищення туристичної привабливості регіону. Недоліком може бути відсутність необхідної інфраструктури, однак проектування центру рекреації на базі існуючого оздоровчо-відпочинкового комплексу нівелює проблему.

Не зважаючи на більшу доступність міських центрів, популярністю однак користуються відокремлені центри, які мають чітко визначені види діяльності та набувають привабливості в наслідок своєї своєрідності та неповторності.

Відповідно до конфесійної приналежності, історико-культурної спадщини регіону, рекреаційні центри можна диференціювати за суворістю укладу життя, видами рекреаційних вправ, стилістичними особливостями та канонічними обмеженнями в архітектурно-просторовому вирішенні та функціональному наповненні центру. Якщо від навчальних духовних закладів рекреаційний центр переймає суспільно-регулюючу функцію, то від монастирських - духовну, а від рекреаційних - загальнооздоровчу.

На основі функціонально просторової організації можна вивести основні зони центрів рекреації, приміщення та території, які входять в їх структуру (рис. 2). Аналогічно структурі духовних навчальних закладів [3] усі складові можна поділити на такі групи: вхідна, храмова, житлова, навчальна, рекреаційна, господарча.

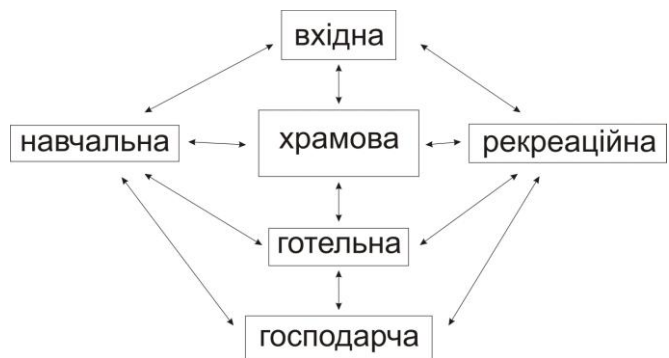

рис. 2 Схема функціонально просторової організації рекреаційного центру

До *вхідної групи* можуть входити адміністративні, реєстраційні приміщення, зони очікування, інформаційно-привітальні зони, торгові місця тощо. Їх ще можна назвати репрезентативними за функцією, і вони зазвичай пов'язані, або входять до складу храмової, рекреаційної групи, а також житлової та навчальної.

Храмова група згідно із спеціалізацією рекреаційного центру займає домінуюче, організуюче положення. Однак за підсилення світської функції

центру реколекції може займати місце як перше серед рівних. Ця група в залежності від складності та канонічності організації може включати, безпосередньо храм, малий храм, трапезну, дзвіницю, капличку, тощо.

Склад *житлової групи* може змінюватись в залежності від укладу життя реколекційного центру, характерного вікового та соціального складу відвідувачів, терміну їх перебування. Це можуть бути келії, кімнати на дві чи три особи, гуртожиткові кімнати, кімнати для персоналу та служителів, для почесних гостей, холи та зали для занять та відпочинку тощо. Вони є безпосередньо функціонально пов'язані з усіма групами приміщень.

Навчальна група – включає в себе усі освітні та інформативно насичені приміщення: бібліотеки, медійні зали, конференс приміщення, аудиторії, читальні, майстерні, тощо. Площа та склад навчальних приміщень визначаються різноманітністю заходів які проводяться у центрі, чисельності відвідувачів та викладачів, режиму роботи навчальної частини.

Рекреаційна група – найбільш широка та різноманітна, адже включає усі види рекреацій: зелені зони, спортивні майданчики, лікувально-профілактичні приміщення, тощо. Її складові підпорядковані основному призначенню реколекційного центру, можуть вплітатись та доповнювати інші групи. Однак небажаним є перебирання провідної ролі, оскільки цим порушується ієрархія потреб людини і применшується сакралізуюче значення духовного центру.

Господарча група – обслуговує усі сфери діяльності реколекційного центру, такі як автостоянка, службові приміщення, склади, приміщення для персоналу, тощо. Ці приміщення є важливими для формування інфраструктури центру, тому необхідно уніфікувати допоміжні функції та блокувати їх з іншими групами. Окрім кожна з груп приміщень передбачає включення санітарної зони.

Існують такі композиційні принципи яких варто притримуватись при організації середовища реколекційних центрів:

Будівлі у структурі центру можуть бути розташовані окремо, блоковано або єдиною спорудою в залежності від наявної території чи значення реколекційного центру в структурі місцевості (рис. 4). Вони можуть групуватись концентрично або фронтально з орієнтацією і домінуванням головного собору – як у класичних духовних установах, однак двонаправленість центру зумовлює можливість симетричної композиції з неявно вираженою домінантою або навіть наявністю декількох точок сприйняття, двох або більше вхідних груп в структурі реколекційного центру. Можливою є багатонаправленість та багаторівневість комплексу з метою кращого диференціювання простору реколекційного центру. В умовах дефіциту

простору вигідною є тривимірна організація структури центру – тобто зонування не тільки в горизонтальній площині, а й по висоті.

Окремо розташовані будівлі характерні для замських центрів де немає земельних проблем, а розміщення комплексу на великій території сприяє окультуренню місцевості і дозволяє досягти максимальної виразності ансамблю та розвинутого функціонального зонування. Важливе продумане групування

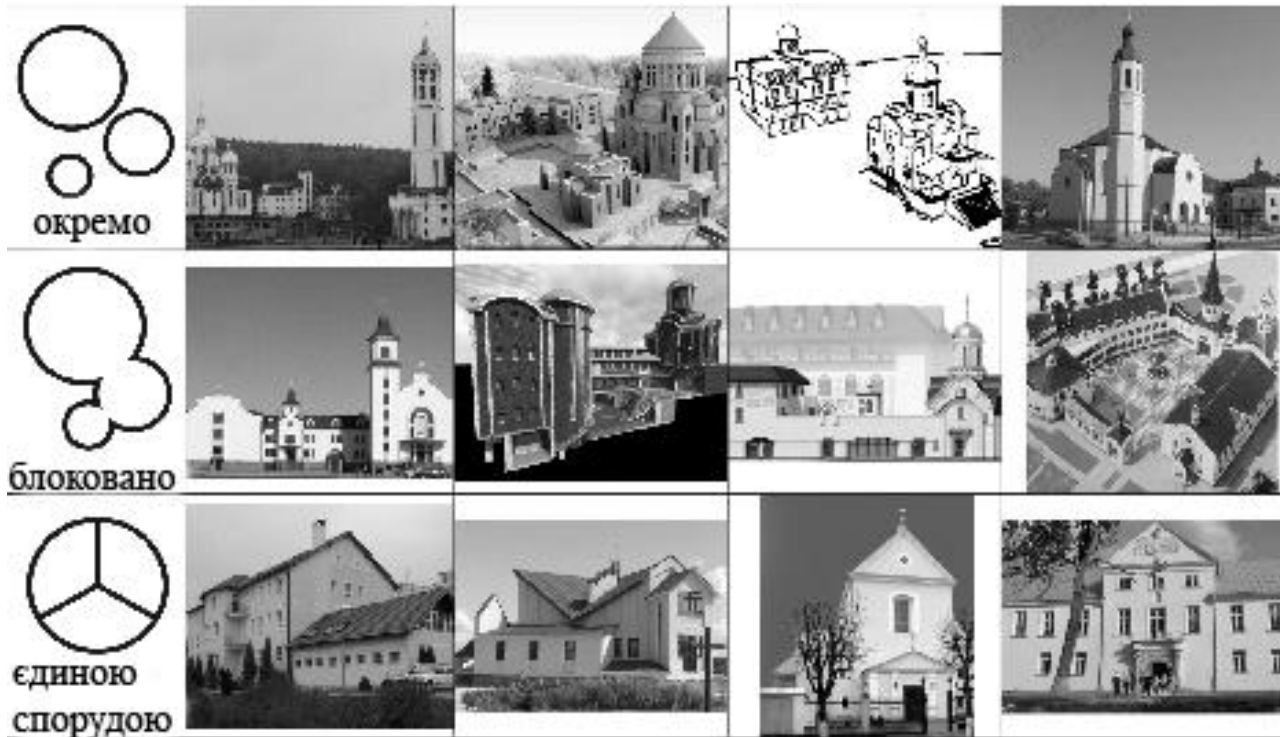

рис. 4 Варіанти розташування будівель реколекційного центру.

будівель з урахуванням ландшафту місцевості, та благоустрій території який би гармоніював з особливостями місцевості. Поєднувальним елементом в цьому випадку виступає простір площі.

Для блокованої композиції характерне максимальне наближення будівель без злиття їх в єдину споруду. При такій композиції властиве фронтальне розташування елементів які виступають стіною і формують внутрішній простір центру. Однак можливе і центричне розміщення будівель із відкритим простором, така композиція характерна для мультифасадних комплексів із глибоко диференційованим функціональним зонуванням.

Останній тип композиції – єдина споруда - є доцільним при жорсткій нестачі місця або при розміщенні центру у структурі іншого комплексу чи історичній місцевості. В цьому випадку всі структурні елементи центру розміщені в межах однієї будівлі і виконують змішані функції. Для таких центрів найбільш властивим є вертикальне зонування здебільшого пов'язане з ієрархією приміщень.

Оскільки саме блоковане розташування будівель у ансамблі є найбільш продуктивним при формуванні структури центру бо дозволяє уніфікувати функції зон для повноцінного та різнобічного їх використання, саме воно було

рис. 5. Проект реколекційного центру Св. Йоана Богослова в м. Києві

авторами використано при проектуванні реколекційного центру (рис. 5).

Елементи ансамблю розміщені комплексно, фронтально відповідно до складних містобудівних умов. Завдяки перепаду рельєфу, що складає 11 м організоване зонування центру. Орієнтація споруд змішано концентрична: сакральні споруди орієнтовані відповідно до канонів по осі схід – захід, в той час як громадські будівлі звернені в центр композиції який являє собою внутрішній дворик, за рахунок чого досягається диференціація їх функцій. Композиційному значенню центру протиставляється ієрархія будівель, яка підкреслюється завдяки вертикальному зонуванню та силуету ансамблю – в ньому присутні дві домінанти: храм і братський корпус, однак завдяки рельєфу храм і відповідна йому зона розміщені вище і далі східчasto вниз відповідно до значимості функції. Так формуються чотири двори кожен із своїм входом та різним ступенем доступності для відвідувачів відповідно до функціонального призначення та громадської функції, з урахуванням містобудівної, ландшафтної ситуації, багатофункціональності закладу, досягається гармонія між громадською та духовною функціями.

Загалом зонування реколекційних центрів співпадає із загальними принципами організації громадських споруд, однак середовище реколекційного центру формується на основі синтезу духовного навчального центру, монастирського комплексу, та рекреаційного комплексу. Суть синтезу полягає у формуванні взаємозв'язків духовних та світських функцій, що відображається в перетіканні розпланувальної схеми комплексів, складі їх приміщень.

Висновок

Дизайн середовища реколекційних центрів залежить від розмаїття рекреаційних можливостей, спів підпорядкування та взаємозв'язку духовного чи світського простору, територіального розміщення та наявної інфраструктури. Важливе значення в цьому процесі відіграє естетика формування ансамблю, логічність та інтуїтивність організації середовища, структурна ієрархія, у відповідності до функціонального зонування.

При формуванні реколекційних центрів важливим є відповідність культурі даної місцевості та комфортність середовища. Відчуття захищеності та відмежованості від решти світу за рахунок подібності до монастирських комплексів позитивно відображаються на психологічному стані людини, допомагають сконцентруватись на своєму внутрішньому світі, а відкритість як установи підвищує його соціальне значення та робить доступним.

Виокремлення центрів реколекції в окрему групу рекреаційних установ дозволить комплексно підійти до процесу створення дизайну гармонійного середовища, що в свою чергу призведе до відновлення усіх компонентів ноосфери. Таким чином можна запобігти порушенню гармонії середовища, більше того – зберегти та збагатити його.

Список літератури

1. Бірюкова Є.Є. Эстетика формы и содержание архитектурного пространства: Дис. канд. филос. наук В.: 2003 249 с
2. Водотика О.Ю. Архитектура православных храмов Украины. – К.: Колядка, 2006, – 160 с.
3. Жовква О.І. Архитектура православных духовных навчальных закладів Украины. История та сучасність. – Ч.: Арт друк, 2009, – 192 с.
4. Тимов О.Л. Организация архитектурной среды и поведение человека: Дис. канд. архитектуры Е: 2004 121 с.
5. <http://www.hiv-aids-epidemic.com.ua/past-0117.htm>

Аннотация

В статье рассматриваются особенности дизайна среды реколекционных центров, взаимосвязи между его составными частями, организации их структуры на принципах синтеза функций светского и духовного назначения.

Ключевые слова: рекреация, реколекция, дизайн, среда, функция.

Abstract

The article deals with design features recollection centers environment, the relationships between its components, their organization structure on the principles of synthesis functions of secular and spiritual purposes.

Key words: recollection, recreation, design, environment, function.